

Sprawa C-88/24**Streszczenie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zgodnie z art. 98 § 1 regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości****Data wpływu:**

2 lutego 2024 r.

Oznaczenie sądu odsyłającego:

Juzgado de Primera Instancia n. 1 de Fuenlabrada (Hiszpania)

Data wydania postanowienia o wystąpieniu z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym:

31 stycznia 2024 r.

Strona powodowa:

A.B.D.

Strona pozwana:

Bankinter Consumer Finance E.F.C.S.A.

Przedmiot postępowania głównego

Karta kredytowa – Nieuczciwy charakter warunków umownych – Ocena nieuczciwego charakteru warunków umownych – Skutki ewentualnego stwierdzenia nieważności

Przedmiot i podstawa prawna wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

Artykuł 267 TFUE – Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w przedmiocie wykładni – Skutki stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku umownego – Odszkodowanie dodatkowe dla konsumenta – Sankcje – Proporcjonalność sankcji – Nieuczciwe praktyki handlowe – Ocena zdolności kredytowej konsumenta – Rzeczywista roczna stopa oprocentowania (RRSO) – Pominięcie RRSO lub brak wskazania dodatkowych założeń – Skutki

Pytania prejudycjalne

Pierwsze: Czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 stoją na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą po stwierdzeniu nieważności umowy o kredyt instytucja kredytowa jest uprawniona do żądania od konsumenta, oprócz zwrotu wypłaconego kapitału i odsetek za opóźnienie w wysokości ustawowej od dnia wezwania do zapłaty, odsetek w wysokości ustawowej od kwot kredytu wypłaconego przez konsumenta i od dnia dokonania tych wypłat?

Drugie: Czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 stoją na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, która rozszerza ocenę nieuczciwego charakteru warunku umownego o adekwatność ceny, zgodnie z którą po stwierdzeniu nieważności umowy o kredyt konsument nie może żądać od instytucji kredytowej odszkodowania dodatkowego poza zwrotem tego, co przy uwzględnieniu całkowitej kwoty otrzymanej przez kredytodawcę przewyższa pożyczony kapitał?

Trzecie: Czy w przypadku stwierdzenia nieważności warunku umownego lub umowy ze względu na ich nieuczciwy charakter lub naruszenie obowiązków nałożonych na kredytodawcę zobowiązanie kredytodawcy do wypłacenia konsumentowi odszkodowania, które w każdym przypadku nie jest niższe niż stopa odsetek ustawowych powiększona o pięć punktów procentowych lub stopa odsetek umownych, jeżeli jest ona wyższa niż stopa odsetek ustawowych, powiększona o pięć punktów procentowych, stanowi sankcję proporcjonalną w rozumieniu dyrektyw 93/13, 87/102 i 2008/48?

Czwarte: Czy art. 8 i 23 dyrektywy 2008/48 stoją na przeszkodzie takiej wykładni prawa krajowego, zgodnie z którą w przypadku naruszenia przez kredytodawcę obowiązku dokonania oceny zdolności kredytowej konsumenta możliwość zastosowania sankcji administracyjnych wyłącza możliwość stwierdzenia nieważności umowy o kredyt lub wywołania innych skutków cywilnoprawnych?

Piąte: Czy zgodnie z art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 dla celów oceny nieuczciwego charakteru opcji odroczonej spłaty odnawialnej karty kredytowej jednym z czynników oceny nieuczciwego charakteru może być to, że przedsiębiorca nie zaoferował konsumentowi możliwości wyboru opcji spłaty na koniec miesiąca, która również jest dostępna w gamie produktów, lub że polecił konsumentowi wybór opcji odroczonej spłaty, przedkładając interesy przedsiębiorcy nad interesy konsumenta?

Szóste: Czy zgodnie z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 dla celów oceny jasnego i zrozumiałego charakteru umowy o kredyt zawartej na czas nieokreślony jednym z elementów oceny może być to, że przy obliczaniu rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania pominięto dodatkowe założenia, na których oparty jest sposób jej obliczania, lub że nie zostały one wymienione w umowie?

Siódme: Czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13, a także art. 15 dyrektywy 87/102 i art. 23 dyrektywy 2008/48 stoją na przeszkodzie przepisowi krajowemu, zgodnie z którym w przypadku, gdy w informacji umownej nie podano rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania lub dodatkowych założeń służących do jej obliczenia, instytucja kredytowa może żądać od konsumenta odsetek ustawowych w uzgodnionym terminie?

Przywołane przepisy prawa Unii

- Dyrektywa Rady 87/102/EWG z dnia 22 grudnia 1986 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących kredytu konsumenckiego w brzmieniu zmienionym dyrektywą Rady 90/88/EWG, art. 1a ust. 7 i art. 15.
- Dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich w brzmieniu zmienionym dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE, motywy 10 i 24 oraz art. 3 ust. 1, art. 4 ust. 1 i 2, art. 6 ust. 1, art. 7 ust. 1, art. 8, art. 8a ust. 1 tiret pierwsze i art. 23.
- Dyrektywa 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 maja 2005 r. dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym w brzmieniu zmienionym dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/2161, art. 6 ust. 1, art. 7 ust. 1 i art. 11a ust. 1.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG w brzmieniu zmienionym dyrektywą Komisji 2011/90/UE; motywy 31 i 43 oraz art. 5 ust. 1 lit. g) i ust. 5, art. 8, art. 10 ust. 2 i 4, art. 13, art. 19 ust. 5 akapit pierwszy, art. 23, art. 30 ust. 2 i załącznik I, część II lit. e).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów w brzmieniu zmienionym dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2673, art. 16e.
- Rozporządzenie Europejskiego Banku Centralnego (UE) 2021/379 z dnia 22 stycznia 2021 r. w sprawie pozycji bilansowych instytucji kredytowych i sektora monetarnych instytucji finansowych (wersja przekształcona) (EBC/2021/2), załącznik II część 2, tabela Kategorie instrumentów, kategorie aktywów, pkt 2 (Kredyty i pożyczki), podpkt 1 lit. b) i c).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2225 z dnia 18 października 2023 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę 2008/48/WE, motywy 35, 41 i 73 oraz art. 9 ust. 2 lit. g), art. 18 i art. 31.

Przywołane przepisy prawa krajowego

- Código Civil (kodeks cywilny), art. 6 ust. 3, art. 1303 i art. 1896 akapit pierwszy.
- Ley de 23 de julio de 1908 sobre nulidad de los contratos de préstamos usurarios (ustawa z dnia 23 lipca 1908 r. o nieważności lichwiarskich umów o kredyt), art. 3.
- Ley 3/1991, de 10 de enero, de Competencia Desleal (ustawa 3/1991 z dnia 10 stycznia 1991 r. o nieuczciwej konkurencji), art. 7.
- Ley 7/1995, de 23 de marzo, de Crédito al Consumo (ustawa 7/1995 z dnia 23 marca 1995 r. o kredycie konsumenckim), art. 13.
- Ley 16/2011, de 24 de junio, de contratos de crédito al consumo (ustawa 16/2011 z dnia 24 czerwca 2011 r. o umowach kredytu konsumenckiego), art. 10 ust. 3 lit. g), art. 14 ust. 2, art. 16 ust. 2 lit. g), art. 21 ust. 2, art. 25, art. 34 i załącznik I.
- Ley 2/2011, de 4 de marzo, de Economía Sostenible (ustawa 2/2011 z dnia 4 marca 2011 r. o zrównoważonej gospodarce), art. 29.
- Orden ECC/159/2013, de 6 de febrero, por la que se modifica la parte II del anexo I de la Ley 16/2011, de 24 de junio, de contratos de crédito al consumo (zarządzenie ECC/159/2013 z dnia 6 lutego 2013 r. w sprawie zmiany załącznika I część 2 do ustawy 16/2011 z dnia 24 czerwca 2011 r. o umowach kredytu konsumenckiego).
- Circular 8/1990, de 7 de septiembre, del Banco de España (okólnik Banku Hiszpanii 8/1990 z dnia 7 września 1990 r.).

Zwięzłe przedstawienie stanu faktycznego i postępowania głównego

- 1 W dniu 17 maja 2003 r. powódka, A.B.D., zawarła z pozwaną, instytucją kredytową Bankinter, umowę o kartę kredytową.
- 2 Karta ta, zwana dalej „kartą pierwotną”, posiadała następujące cechy:
 - a) była to karta z opcją kredytu oprocentowanego (*extended card debt*), zgodnie z tabelą kategorii zawartą w rozporządzeniu (UE) 2021/379, załącznik II, część 2, tabela kategorii instrumentów, kategorie aktywów, pkt 2 (Kredyty i pożyczki), podpkt 1 lit. b) (w szczególności kredyt oprocentowany). Rata miesięczna wynosiła 5 % wykorzystanej kwoty, lecz nie mniej, niż 30,05 EUR, przy czym powódka mogła telefonicznie zmienić dokonywane płatności wybierając inne oprocentowanie (wyższe niż 5 %) lub inną kwotę stałą;
 - b) była to karta kredytowa na czas nieokreślony;

- c) była to karta kredytowa odnawialna (*revolving*) zgodnie z tabelą kategorii zawartą w rozporządzeniu (UE) 2021/379, załącznik II, część 2, tabela kategorii instrumentów, kategorie aktywów, pkt 2 (Kredyty i pożyczki), ppkt 1 lit. c) (Kredyty i pożyczki odnawialne);
- d) limit kredytowy karty został pozostawiony do uznania instytucji kredytowej. Ponadto, nominalna miesięczna stopa oprocentowania (MSO) wynosiła 1,52 %, a rzeczywista roczna stopa oprocentowania (RRSO) wynosiła 19,84 %. W umowie nie wskazano, na jakich dodatkowych założeniach opiera się sposób obliczania RRSO w umowie na czas nieokreślony.
- 3 Pozwana nie udowodniła, aby dokonała uprzednio oceny zdolności kredytowej powódki. W umowie wskazano jedynie, że jest ona rencistką i otrzymuje rentę inwalidzką w wysokości 468 EUR, pozostaje w związku małżeńskim z rozdzielną majątkową, jest właścicielką jednego mieszkania oraz posiada dwie dodatkowe karty debetowe/kredytowe.
- 4 Z drugiej strony, „Reglamento de las Tarjetas de Crédito Bankinter” (regulamin kart kredytowych Bankinter) stanowił, że istnieją dwa rodzaje kart, jedna ze spłatą na koniec miesiąca, a druga z odroczonym terminem płatności (karta pierwotna należała do tego drugiego rodzaju). Z pozwu wynika, i pozwana nie udowodniła, aby było inaczej, że nie oferowała ona powódce opcji płatności na koniec miesiąca.
- 5 W dniu 18 marca 2021 r. powódka zawarła nową umowę o kartę kredytową, zwaną dalej „drugą kartą”, odnawialną i na czas nieokreślony, z limitem kredytowym w wysokości 6200 EUR i z odroczonym terminem płatności. MSO wynosiła 16,38 %, a RRSO 17,67 %. Powódka zawarła umowę o drugą kartę przez internet. Na stronie internetowej mniejszą wagę przywiązywano do opcji płatności na koniec miesiąca, a większą do opcji płatności, jaką przypisano karcie pierwotnej lub opcji odroczonej płatności na nowych warunkach. Powódka wybrała nowe warunki ze stałą opłatą w wysokości 100 EUR i minimalną ratą w wysokości 3 % wykorzystanego salda. Powódka twierdzi, że jest to ten sam stosunek prawny, a druga karta jest prostą modyfikacją karty pierwotnej.
- 6 W dniu 17 marca 2023 r. powódka wytoczyła powództwo przeciwko pozwanej przed Juzgado de Primera Instancia n. 1 de Fuenlabrada (sądem pierwszej instancji nr 1 w Fuenlabrada).

Zasadnicze argumenty stron w postępowaniu głównym

- 7 Powódka tytułem roszczenia głównego wnosi o stwierdzenie nieważności warunku umownego dotyczącego odsetek za korzystanie z kapitału oraz warunku umownego dotyczącego sposobu płatności („systemu amortyzacji”) z uwagi na ich nieuczciwy charakter w rozumieniu dyrektywy 93/13/EWG. Podnosi ona, że warunki umowne są nieczytelne, a ponadto nie są jasne i zrozumiałe (nie są „przejrzyste”). Tytułem roszczenia subsydiarnego wnosi o stwierdzenie

nieważności warunku umownego dotyczącego prowizji z tytułu niezapłaconych rat, również z uwagi na jego nieczytelność lub nieuczciwy charakter. W obu przypadkach, w razie stwierdzenia nieważności, wnosi o zastosowanie art. 1303 Código Civil (kodeksu cywilnego).

- 8 Pozwana wnosi o oddalenie roszczeń powódki.

Zwięzłe uzasadnienie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

Uwagi wstępne

- 9 Hiszpańskie sądy mogą nie stosować prawa krajowego w sposób zgodny z dyrektywą 93/13/EWG i dyrektywami w sprawie umów o kredyt konsumencki [dyrektywa 87/102/EWG, dyrektywa 2008/487/WE oraz, w okresie transpozycji, dyrektywa (UE) 2023/2225].
- 10 W odniesieniu do roszczenia głównego powódki, to jest wniosku o stwierdzenie nieważności kart ze względu na naruszenie dyrektywy 93/13/EWG, w Audiencias Provinciales (sądach okręgowych) [w tym między sekcjami tego samego Audiencia Provincial de Madrid (sądu okręgowego w Madrycie) specjalizującego się w umowach kredytowych zawierających nieuczciwe warunki umowne] istnieje głęboki podział co do tego, czy – co do zasady – odnawialny system amortyzacji jest jasny i zrozumiały, czy przeciwnie, nie jest taki lub, czy też należy przeprowadzić indywidualną analizę każdego przypadku na podstawie wszystkich okoliczności.

Pytania prejudycjalne pierwsze i drugie. System zwrotu świadczeń zawarty w dyrektywie 93/13

- 11 W sentencji wyroku Trybunału Sprawiedliwości z dnia 15 czerwca 2023 r., Bank M. (Skutki uznania umowy za nieważną), C- 520/21, EU:C:2023:478, zwanego dalej „wyrokiem Bank M.”, stwierdzono, co następuje:

„art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 [dyrektywy 93/13/EWG] należy interpretować w ten sposób, że

- nie stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą konsument ma prawo żądać od instytucji kredytowej rekompensaty wykraczającej poza zwrot miesięcznych rat i kosztów zapłaconych z tytułu wykonania tej umowy oraz poza zapłatę ustawowych odsetek za zwłokę od dnia wezwania do zapłaty, pod warunkiem poszanowania celów dyrektywy 93/13 i zasady proporcjonalności, oraz
- stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą instytucja kredytowa ma prawo żądać od konsumenta rekompensaty wykraczającej poza zwrot kapitału wypłaconego z tytułu wykonania tej umowy

oraz poza zapłatę ustawowych odsetek za zwłokę od dnia wezwania do zapłaty”.

- 12 W orzecznictwie hiszpańskim nie ma jednomyślności w odniesieniu do tego, który przepis krajowy należy zastosować w przypadku uznania umowy kredytu odnawialnego za nieważną. Przepisami, które można zastosować, są:
- a) art. 1303 Código Civil (kodeksu cywilnego), zgodnie z którym „[w] przypadku stwierdzenia nieważności zobowiązania zawartego w umowie strony umowy są zobowiązane do wzajemnego zwrotu rzeczy będących przedmiotem umowy, jej pożytków i ceny zapłaconej za te rzeczy wraz z odsetkami, z wyjątkiem przypadków przewidzianych w kolejnych artykułach”;
 - b) art. 3 Ley de 23 de julio de 1908 sobre nulidad de los contratos de préstamos usurarios (ustawy z dnia 23 lipca 1908 r. o nieważności lichwiarskich umów o kredyt), zwanej dalej „ustawą o lichwie”, który stanowi, że „jeżeli umowa zostanie uznana za nieważną na mocy niniejszej ustawy, pożyczkobiorca jest zobowiązany do zwrotu jedynie otrzymanej kwoty; a jeżeli zwrócił część otrzymanej kwoty i należne odsetki, pożyczkodawca zwraca pożyczkobiorcy to, co, biorąc pod uwagę całkowitą otrzymaną kwotę, przekracza kwotę pożyczzonego kapitału”. W odniesieniu do tej ustawy należy uznać, że jest to krajowa ustawa o zwalczaniu lichwy, która rozszerza ocenę nieuczciwego charakteru warunków umownych na adekwatność ceny lub wynagrodzenia w rozumieniu art. 8a ust. 1 tiret pierwsze dyrektywy 93/13;
 - c) art. 1896 akapit pierwszy Código Civil (kodeksu cywilnego), zgodnie z którym „[k]to przyjmuje nienależne świadczenie, o ile działał w złej wierze, jest zobowiązany do zapłaty odsetek ustawowych w przypadku kapitału lub zwrotu pożytków otrzymanych bądź przyszłych, w przypadku gdy otrzymana rzecz przynosi takowe”.
- 13 Orzecznictwo opowiadające się za stwierdzeniem nieważności umów z uwagi na brak przejrzystości opcji rat odnawialnych przyjmuje, że stosunek prawny podlega rozliczeniu zgodnie z art. 1303 Código Civil (kodeksu cywilnego), zob. np. wyrok 466/2023 z dnia 26 października 2023 r. wydany przez Audiencia Provincial de Madrid (sąd okręgowy w Madrycie) sekcja 25a, ES:APM:2023:16355. Stosowanie art. 1303 k.p.c. nie nastęrczało problemów przy stwierdzeniu nieuczciwego charakteru poszczególnych warunków umowy o kredyt, bez stwierdzenia nieważności całości umowy. Jednakże, w przypadku stwierdzenia nieważności całości umowy, art. 1303 zakłada wzajemny zwrot świadczeń, zgodnie z którym nie tylko przedsiębiorca płaci odsetki od kwot i wydatków, lecz także pożyczkobiorca jest zobowiązany do zapłaty odsetek od otrzymanego kapitału. Świadczenia i odsetki obu stron umowy zostałyby zrekompensowane w tej samej kwocie [np. wyrok Tribunal Supremo (sądu najwyższego) 356/2023 z dnia 8 marca 2023 r., ES:TS:2023:1097]. Jednakże wzajemne restitutio in integrum nie jest zgodne z wyrokiem Bank M.

- 14 Z kolei art. 3 ustawy o lichwie ogranicza się do przekształcenia pożyczki w pożyczkę bezpłatną (bez odsetek), lecz nie przewiduje dodatkowej rekompensaty, do której uprawniony byłby konsument. Orzecznictwo stosuje ten artykuł dosłownie, bez przyznawania innych świadczeń [wyrok Tribunal Supremo (sądu najwyższego) 20/2024 z dnia 10 stycznia 2024 r., ES:TS:2024:19].
- 15 Co więcej, system zwrotu świadczeń akcesoryjnych (odsetek) w prawie hiszpańskim nadaje znaczenie złej wierze osoby, która otrzymała nienależne świadczenie, a dokładnie chodzi o art. 1896 akapit pierwszy Código Civil (kodeksu cywilnego) zawarty w rozdziale „Zwrot nienależnego świadczenia”. Tribunal Supremo (sąd najwyższy) uznał w zasadzie, że art. 1303 Código Civil (kodeksu cywilnego) reguluje zwrot świadczeń wzajemnych, jednak w przypadku roszczenia o zwrot płatności otrzymanych przez osoby trzecie w związku z warunkiem umownym, którego nieważność została stwierdzona (np. opłat notarialnych i kancelaryjnych) stwierdził on również, że „w celu nadania skuteczności wspomnianemu art. 6 ust. 1 dyrektywy, w odniesieniu do odsetek należnych od kwot, które miał otrzymać konsument, stosuje się w drodze analogii art. 1896 Código Civil (kodeksu cywilnego), ponieważ uznanie warunku umownego za nieuczciwy jest równoznaczne ze złą wiarą przedsiębiorcy” [wyrok Tribunal Supremo (sądu najwyższego) 725/2018 z dnia 19 grudnia 2018 r., ES:TS:2018:4236]. Inna linia orzecznicza [wyrok Tribunal Supremo (sądu najwyższego) 842/2011 z dnia 25 listopada 2011 r., ES:TS:2011:7981] przyjęła wprost, że nieważność z uwagi na naruszenie prawa konsumenckiego „czyni nienależnym i podlegającym zwrotowi to, co zostało zapłacone przez konsumentów”.
- 16 Zdaniem sądu odsyłającego art. 1303 Código Civil (kodeksu cywilnego) stanowi nadmiernie uproszczony przepis prawa regulujący rozliczenia („lukę techniczną”). Z tego względu należy go, zwłaszcza w tym przypadku, uzupełnić również o przepisy dotyczące zapłaty nienależnego świadczenia, ponieważ przepisy te, rozróżniając dobrą i złą wiarę odbiorcy świadczenia umożliwiają bardziej stosowne traktowanie przedsiębiorcy odpowiedzialnego za nieważność warunku umownego lub umowy poprzez ograniczenie jego uprawnienia do otrzymania zwrotu świadczenia. W rzeczywistości właśnie art. 25 Ley 16/2011, de 24 de junio, de contratos de crédito al consumo (ustawy 16/2011 z dnia 24 czerwca 2011 r. o umowach kredytu konsumenckiego) zwanej dalej „ustawą 16/2011”, zatytułowany „Nienależne płatności”, będąc przepisem szczególnym i późniejszym w odniesieniu do Código Civil (kodeksu cywilnego) i Ley de Usura (ustawy o lichwie) przewiduje prawo konsumenta do minimalnego odszkodowania.
- 17 W tym kontekście Trybunał Sprawiedliwości orzekł, że do państw członkowskich należy określenie za pomocą prawa krajowego szczegółowych zasad, w ramach których następuje stwierdzenie nieuczciwego charakteru warunku znajdującego się w umowie i w ramach których urzeczywistniają się konkretne skutki tego stwierdzenia. jednak takie stwierdzenie powinno umożliwić przywrócenie sytuacji prawnej i faktycznej, w jakiej konsument znajdowałby się w braku takiego

nieuczciwego warunku, uzasadniając w szczególności **prawo do zwrotu nienależnie nabytych przez przedsiębiorcę** ze szkodą dla konsumenta **korzyści** wskutek wspomnianego nieuczciwego warunku umownego. Uregulowanie w prawie krajowym ochrony zagwarantowanej konsumentom na mocy dyrektywy 93/13 nie może bowiem zmienić materialnej treści tej ochrony (wyrok z dnia 30 czerwca 2022 r., Profi Credit Bulgaria (Odszkodowanie z urzędu w przypadku nieuczciwego warunku), C- 472/20, EU:C:2022:242, pkt 53 i 55).

- 18 Ponadto, zdaniem sądu odsyłającego, pozbawienie winnego przedsiębiorcy możliwości żądania odsetek od konsumenta wynika z wykładni sensu contrario art. 1896 akapit pierwszy Código Civil (kodeksu cywilnego). Rozwiązanie to jest zgodne z europejskimi propozycjami harmonizacji w zakresie zwrotu świadczeń w przypadku umów niezgodnych z prawem (art. 15:104 w związku z art. 15:102 Zasad europejskiego prawa umów) oraz z orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości.

Trzecie pytanie prejudycjalne. Dyrektywy w sprawie kredytów konsumenckich a proporcjonalność sankcji

- 19 W prawie hiszpańskim art. 25 („Nienależne płatności”) ustawy 16/2011 stanowi: „1. Z tytułu każdej nienależnej płatności dokonanej na podstawie umowy kredytu naliczane są niezwłocznie odsetki ustawowe. Jeżeli odsetki umowne zostały ustalone w wysokości wyższej niż odsetki ustawowe, niezwłocznie są naliczane odsetki ustawowe. 2. Jeżeli nienależne płatności zostały dokonane w wyniku działania umyślnego lub niedbalstwa ze strony pożyczkodawcy, konsument jest uprawniony do odszkodowania z tytułu wyrządzonej mu szkody, które w żadnym wypadku nie może być niższe niż odsetki ustawowe powiększone o pięć punktów procentowych lub niższe niż odsetki umowne, jeżeli są one wyższe niż odsetki ustawowe, powiększone o pięć punktów procentowych”. Artykuł 13 Ley 7/1995, de 23 de marzo, de Crédito al Consumo (ustawy 7/1995 z dnia 23 marca 1995 r. o kredycie konsumenckim), zwanej dalej „ustawą 7/1995”, poprzedzającej ustawę 16/2011, posiadał praktycznie takie samo brzmienie.
- 20 Przepisy te są bardziej rygorystyczne wobec pożyczkodawcy, w rozumieniu art. 15 dyrektywy 87/102, niż ustawa o lichwie lub Código Civil (kodeks cywilny). Są to również przepisy bardziej rygorystyczne w rozumieniu dyrektywy 93/13.
- 21 Ponadto, jak przypomniał już Trybunał Sprawiedliwości, do sądu krajowego należy zastosowanie, w najszerszym możliwym zakresie, swojego prawa krajowego w taki sposób, aby wyciągnąć wszystkie konsekwencje, które zgodnie z prawem krajowym wynikają ze stwierdzenia nieuczciwego charakteru danego warunku umownego w celu osiągnięcia rezultatu zamierzonego w art. 6 ust. 1 tej dyrektywy, a mianowicie tego, aby konsument nie był związany nieuczciwym warunkiem umownym (wyrok z dnia 30 maja 2013 r., Jörös, C-397/11, EU:C:2013:340, pkt 52 i 53). Z drugiej strony art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48/WE należy interpretować w ten sposób, że nakłada on na sąd krajowy

rozpatrujący spór dotyczący roszczeń wynikających z umowy o kredyt, w rozumieniu tej dyrektywy, obowiązek zbadania **z urzędu**, czy obowiązek udzielenia informacji przewidziany w tym przepisie został wykonany oraz wyciągnięcia konsekwencji przewidzianych w prawie krajowym w przypadku naruszenia tego obowiązku pod warunkiem że sankcje te są zgodne z wymogami art. 23 tej dyrektywy (wyrok z dnia 7 listopada 2019 r., Profi Credit Polska, C- 419/18 i C- 483/18, EU:C:2019:930, pkt 69).

- 22 Jednakże sądy hiszpańskie niechętnie stosowały art. 13 ustawy 7/1995 i art. 25 ustawy 16/2011. Pewien wpływ na to, oprócz inercyjnego stosowania Código Civil [kodeksu cywilnego], wydaje się mieć również domniemana nieproporcjonalność sankcji wobec pożyczkodawcy, w szczególności gdy uznano go za działającego w złej wierze. Oczywiście, brzmienie ustawy 16/2011 powtarza treść ustawy 7/1995, która została wydana w sytuacji wyższych stóp procentowych. Jednakże w innych obszarach prawo Unii przewiduje surowsze sankcje.
- 23 W związku z powyższym sąd odsyłający powziął wątpliwości, czy stosowanie tych przepisów jest zgodne z zasadą proporcjonalności.

Czwarte pytanie prejudycjalne. Sankcje cywilne w przypadku braku oceny zdolności kredytowej

- 24 Trybunał Sprawiedliwości orzekł, że art. 8 i 23 dyrektywy 2008/48 należy interpretować w ten sposób, że wymagają one, aby sąd krajowy zbadał **z urzędu**, czy nie nastąpiło naruszenie ciążącego na kredytodawcy przedumownego obowiązku przeprowadzenia oceny zdolności kredytowej konsumenta, określonego w art. 8 tej dyrektywy, i wyciągnął wynikające z prawa krajowego konsekwencje w wypadku naruszenia tego obowiązku, pod warunkiem że sankcje odpowiadają wymogom wspomnianego art. 23 (wyrok z dnia 5 marca 2020 r., OPR-Finance, C-679/18, EU:C:2020:167, pkt 46).
- 25 W niniejszej sprawie, aczkolwiek obowiązek dokonania oceny zdolności kredytowej nie istniał jako taki w dniu, w którym została wydana karta pierwotna, prawodawstwo Unii oraz krajowe (również w odniesieniu do kart odnawialnych) ustanawiają dynamiczny obowiązek, który odnawia się przed znacznym zwiększeniem całkowitej kwoty kredytu. Na przestrzeni lat dostępny limit karty pierwotnej został znacząco zmodyfikowany, przy czym pozwana nie udowodniła, że dysponowała oceną zdolności kredytowej. Ponadto wątpliwe jest, czy karty te były odpowiednie dla powódki, biorąc pod uwagę jej sytuację osobistą i ekonomiczną.
- 26 W przypadku naruszenia obowiązku dokonania oceny zdolności kredytowej prawo hiszpańskie przewiduje sankcje administracyjne (art. 34 ustawy 16/2011), jak dotąd czysto teoretyczne i nieskuteczne, lecz nie przewiduje sankcji cywilnoprawnych, przynajmniej nie w sposób wyraźny. Naruszenie obowiązku dokonania oceny zdolności kredytowej powinno jednak wiązać się z sankcjami

cywilnoprawnymi. Zdaniem Trybunału Sprawiedliwości, aby sankcja była skuteczna i odstraszająca, konieczne jest pozbawienie sprawców korzyści ekonomicznych wynikających z dokonanych przez nich naruszeń. Co więcej sankcja może nie zapewnić w sposób wystarczająco skuteczny ochrony konsumentów przed ryzykiem nadmiernego zadłużenia i niewypłacalności, do zapewnienia której dąży dyrektywa 2008/48, w przypadku gdy sankcja ta nie ma wpływu na sytuację konsumenta, któremu udzielono kredytu z naruszeniem art. 8 tej dyrektywy [wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., Ultimo Portfolio Investment (Luxembourg), C- 303/20, EU:C:2021:479].

- 27 Ponadto, zdaniem Trybunału Sprawiedliwości, art. 8 i 23 dyrektywy 2008/48 należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie temu, by w przypadku gdy kredytodawca nie dopełnił ciężącego na nim obowiązku oceny zdolności kredytowej konsumenta, można było zastosować wobec niego zgodnie z prawem krajowym sankcje w postaci stwierdzenia nieważności umowy o kredyt konsumencki i uprawnienia do otrzymania umówionych odsetek, nawet jeśli umowa ta została w całości wykonana przez strony, a konsument nie poniósł żadnych negatywnych konsekwencji w wyniku naruszenia [wyrok z dnia 11 stycznia 2024 r., Nárokuj, C-755/22, EU:C:2024:10, apartado 52].
- 28 W związku z tym wydaje się, że hiszpańskie prawo nie jest zgodne z dyrektywą 2008/48, ponieważ nie przewiduje ono skutków cywilnoprawnych w przypadku niedokonania oceny zdolności kredytowej.

Piąte pytanie prejudycjalne. Nieuczciwe praktyki handlowe

- 29 Pozwana nie wykazała, że w momencie zawarcia umowy dotyczącej karty pierwotnej zaoferowała powódce kartę z płatnością na koniec miesiąca. Wydaje się, że zaoferowała jedynie opcję płatności odroczonej. Sama dyrektywa 2008/48 nie zobowiązuje do oferowania różnych opcji płatności w przypadku kredytu odnawialnego. Zobowiązuje ona jedynie do złożenia oświadczenia wymaganego na podstawie art. 5 ust. 5 i art. 10 ust. 4 tej dyrektywy, natomiast dyrektywa 2023/2225, która wymaga przedstawienia szeregu opcji, w dalszym ciągu znajduje się w okresie transpozycji. W związku z tym praktyka pozwanej, jako wprowadzająca w błąd, może zostać uznana za nieuczciwą. Niektóre porządki prawne wymagają w praktyce dołączenia alternatywnej oferty kredytu odnawialnego (np. we francuskim porządku prawnym zob. art. L 312 62 Code de la consommation). W Hiszpanii ostrzega się już przed tym problemem: „instytucje nie powinny domyślnie wybierać ustalonej w umowie minimalnej raty w celu spłaty kredytu” [Banco de España, Proyecto de Guía de transparencia del crédito revolving 2023 (Bank Hiszpanii, Projekt przewodnika w przedmiocie przejrzystości kredytów odnawialnych), dostępny na <https://www.bde.es/wbe/es/entidades-profesionales/operativa-gestiones/consultas-publicas/consultas-publicas-banco-espana/>).
- 30 Co więcej, aczkolwiek dyrektywa (UE) 2023/2673 nie ma zastosowania w niniejszej sprawie, w przypadku zawarcia w odniesieniu do drugiej karty

umowy na odległość, opcja przedstawiona na stronie internetowej mogłaby zostać uznana za „nieuczciwą” w rozumieniu motywu 41 tej dyrektywy, ponieważ chodzi o opcje, które kierują konsumenta w stronę wyborów lub działań korzystnych dla przedsiębiorcy, lecz mogą one nie służyć interesom konsumenta, gdyż w chwili gdy konsument jest proszony o dokonanie wyboru są one prezentowane w sposób, który nie jest neutralny, na przykład poprzez nadanie większego znaczenia niektórym opcjom za pomocą elementów wizualnych, dźwiękowych lub innych.

- 31 Z drugiej strony, Trybunał Sprawiedliwości orzekł już, że stwierdzenie nieuczciwego charakteru praktyki handlowej, w rozumieniu dyrektywy 2005/29, stanowi, między innymi, jedną z okoliczności, na których właściwy sąd może oprzeć swoją ocenę nieuczciwego charakteru, w rozumieniu dyrektywy 93/13, warunków umownych dotyczących tej praktyki, a zawartych w umowie pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem [wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., *Ultimo Portfolio Investment (Luxembourg)*, C- 303/20, EU:C:2021:479].

Pytania prejudycjalne szóste i siódme. Obliczanie RRSO

- 32 Zgodnie z art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 „[w] umowie o kredyt w sposób jasny i zwięzły określa się: [...] g) rzeczywistą roczną stopę oprocentowania i całkowitą kwotę do zapłaty przez konsumenta, obliczone w chwili zawierania umowy o kredyt; podawane są wszystkie założenia przyjęte do obliczenia tej stopy”. Artykuł 19 ust. 5 akapit pierwszy dyrektywy 2008/48 stanowi bowiem, co następuje: „[w] razie potrzeby do obliczania rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania można przyjąć dodatkowe założenia określone w załączniku I”.
- 33 W odniesieniu do kredytów na czas nieokreślony, w tym odnawialnych, załącznik I część II lit. e) do dyrektywy 2008/48 został wprowadzony dyrektywą Komisji 2011/90/UE z dnia 14 listopada 2011 r. zmieniającą część II załącznika I do dyrektywy 2008/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, zawierającą dodatkowe założenia do obliczania rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania. Dokonano literalnej transpozycji do prawa hiszpańskiego dodatkowych założeń określonych w dyrektywie 2011/90. Z kolei art. 21 ustawy 16/2011 stanowi, że w przypadku, gdy dokument umowy nie zawiera odniesienia do RRSO, zobowiązanie konsumenta zostaje ograniczone do zapłaty odsetek ustawowych w uzgodnionych terminach.
- 34 Trybunał Sprawiedliwości orzekł, że poinformowanie konsumenta o całkowitym koszcie kredytu w postaci stopy oprocentowania obliczanej za pomocą swoistej formuły matematycznej jest, jak wskazują w istocie motywy 31 i 43 dyrektywy 2008/48, **niezmiernie istotne**. Po pierwsze bowiem, informacja ta przyczynia się do przejrzystości rynku, ponieważ umożliwia ona konsumentowi porównanie ofert kredytowych. Po drugie, umożliwia ona konsumentowi dokonanie oceny zakresu podejmowanego zobowiązania (wyrok z dnia 21 kwietnia 2016 r., *Radlinger i Radlingerová*, C-377/14, EU:C:2016:283, pkt 90). Wskazał również, że **za tożsamą z brakiem podania RRSO** w umowie kredytu należy uznać

- sytuację, w której, jak to ma miejsce w sprawie rozpatrywanej w postępowaniu głównym, umowa zawiera wyłącznie równanie matematyczne stanowiące wzór na obliczenie RRSO, przy czym **nie podano danych niezbędnych** do przeprowadzenia tego obliczenia (wyrok z dnia 20 września 2018 r., EOS KSI Slovensko, C-448/17, EU:C:2018:745, pkt 66).
- 35 Ponadto Trybunał Sprawiedliwości orzekł, że podanie w umowie kredytu RRSO niższej od tej stosowanej w rzeczywistości, należy uznać za „wprowadzającą w błąd” w rozumieniu art. 6 ust. 1 dyrektywy 2005/29, jeśli powoduje ona lub może spowodować podjęcie przez konsumenta decyzji dotyczącej transakcji, której inaczej by nie podjął. Do sądu krajowego należy ustalenie, czy ma to miejsce w rozpatrywanej sprawie. Stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiej praktyki handlowej stanowi jedną z okoliczności, na których właściwy sąd może oprzeć, zgodnie z art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13, ocenę nieuczciwego charakteru warunków umowy dotyczących ponoszonego przez konsumenta kosztu przyznanego mu kredytu (wyrok z dnia 15 marca 2012 r., Pereničová i Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, pkt 47).
- 36 W niniejszej sprawie umowa o kartę pierwotną nie wskazywała wyraźnych założeń przyjętych w celu obliczenia RRSO. Zawierała jedynie odesłanie do Circular 8/1990, de 7 de septiembre, del Banco de España (okólnika Banku Hiszpanii 8/1990 z dnia 7 września 1990 r.). Umowa o drugą kartę również nie wskazywała wyraźnych założeń przyjętych w celu obliczenia RRSO. Oczywiście, umowa ta odsyła do wzoru określonego w załączniku I do ustawy 16/2011, który je zawiera. Biorąc pod uwagę, że instytucje kredytowe stosują, w takich lub innych wariantach, warunki umowne dotyczące obliczania RRSO poprzez odesłanie do okólnika, należy wyjaśnić, czy takie warunki umowne są dopuszczalne, czy przeciwnie, uzyskanie wspomnianych informacji wymagało podjęcia działań, których – jako że wchodzi w zakres badań prawnych – nie można było racjonalnie oczekiwać od przeciętnego konsumenta [wyrok z dnia 13 lipca 2023 r., Banco Santander (Odniesienie do oficjalnego wskaźnika), C- 265/22, EU:C:2023:578, pkt 60].
- 37 Wreszcie, jeżeli RRSO posiada wyjątkowe znaczenie, a pominięcie dodatkowych założeń w celu jej obliczenia należy przyrównać do sytuacji, gdy RRSO nie jest wskazana w umowie o kredyt, powstaje pytanie, czy podważa skutek odstraszający i zasadę skutecznej ochrony konsumentów, o których mowa w dyrektywie 93/13, przepis prawa krajowego, który pozwala instytucji kredytowej na dochodzenie odsetek ustawowych od wypłaconych kwot. Przepis ten bowiem może nie być zgodny z orzecznictwem zapoczątkowanym przez wyrok Bank M, a ponadto może nie uwzględniać odpowiedniego, skutecznego i odstraszającego charakteru sankcji, które zgodnie z art. 23 dyrektywy 2008/48 państwa członkowskie muszą ustanowić w przypadku naruszenia przepisów prawa krajowego.
- 38 Kwestia ta ma szczególne znaczenie, ponieważ w niniejszej sprawie w celu pozbawienia pozwanej odsetek konieczne mogłoby być nie tylko dokonanie

odmiennej wykładni Código Civil (kodeksu cywilnego) i ustawy o lichwie, lecz również wyłączenie zastosowania przepisu prawa krajowego o charakterze szczególnym (*lex specialis*) dotyczącego wad umowy wynikających z nieprawidłowego przedstawienia RRSO.

DOKUMENT ROBOCZY